

Preek Breukelen

d.d. 5 oktober 2014, 3e zondag van de herfst
Jesaja 5:1-7 & Matteüs 21:33-43

“Mijn geliefde had een wijngaard, gelegen op vruchtbare grond.”

Gemeente van Jezus Christus,

Hoe verhouden wij ons tot het goede? Ergens in ons hart weten we vaak heel goed wat het goede is, wat bijdraagt aan betere relatie tussen mensen, bijdraagt aan grotere gerechtigheid, bijdraagt aan een betere wereld. En weten we ook wanneer we met het goede een loopje nemen. Noem het een ingebakken menselijk geweten. In de kerk oefenen we ons telkens weer in het vinden van goede wegen, in het zoeken naar wat rechtvaardig is, wat vrede brengt. In de omgang met dat eeuwenoude Boek en die eeuwenoude verhalen spiegelen we onze ziel, toetsen we onze daden, stellen we onze menselijke verlangens bij. Het is een voortdurend leren, een voortdurend hervinden van de weg die de HEER ons gewezen heeft naar een spreekwoordelijk vruchtbare land van melk en honing, naar Gods koninkrijk, naar een wijngaard die rijke vruchten voortbrengt. Bijbelse begrippen die allemaal wijzen op een wereld waar het goed is als mensen samen te leven. Een prachtige belofte, een toekomst waar zoveel mensen in deze wereld met smart op wachten. Mensen die slachtoffer zijn van de ongelijke verdeling, mensen die omringd worden door de dood, mensen die de wrange druiven proeven. Je zou een andere, liefdevolle en rechtvaardige toekomst toch met beide handen en een open hart ontvangen. En toch lukt het ons zo slecht. Waarom?

Vandaag is het een bijzondere dag. We hebben Arin zojuist gedoopt. Een feestelijk moment waarmee we dit kind plaatsen in het grote verhaal van God met mensen. Wij wensen hem deel te hebben aan de toekomst van God. De belofte heeft geklonken dat we met hem de weg van het Koninkrijk willen gaan. En daarmee hebben we als gemeente ook onze eigen doop herdacht. Opnieuw, in het licht van dat jonge leven, hebben we ons verlangen uitgesproken zelf het nieuwe leven te omarmen. Het is een nieuw begin. Een zuivering van ons leven. Een afwassen van wat was om ons te bekleden met Gods toekomst. Vandaag is het ook de zondag van Kerk en Israël die ieder jaar op de eerste zondag van oktober valt. Een zondag waarop we ook onze verbondenheid met het Joodse volk gedenken. Een verbondenheid die in de geschiedenis van de Kerk nooit vanzelfsprekend is geweest en waar de Kerk vuile handen heeft gemaakt in eeuwenlange vervolging van Joden vanuit het absurde idee dat God Israël vervangen heeft door de Kerk. De wrange druiven die we voortgebracht hebben leren ons dat de wijngaard Gods anders bewerkt moet worden. Samen zoeken we immers naar het goede, samen zoeken we naar Gods toekomst. Met heel de wereld zouden we de weg moeten gaan, zouden we de aarde zo moeten bewerken dat het een wijngaard wordt waar goede vruchten geplukt worden van vrede, liefde en gerechtigheid.

Het is ook een bijzondere dag omdat in de synagoge gisteren Jom Kipoer gevierd werd, de Grote Verzoendag. Het is de heiligste sabbat van de joodse kalender. Het is een dag van geestelijke afrekening. De gelovige komt oog-in-oog te staan met zichzelf en met

zijn Schepper door middel van vasten, gebed en meditatie. Op de avond van Jom Kipoer klinkt dan het Kol-Nidre. Dat is een gebed, een belijdenis van alle eden en beloftes waarin men tekort geschoten is, eden en beloftes tussen mens en Schepper. De Grote Verzoendag, Jom Kipoer, is een dag van inkeer en boetedoening waarna men met een schone lei de toekomst weer tegemoet kan gaan. En hierin zien we een overeenkomst met de doop die wij in onze christelijke traditie kennen. Ook Grote Verzoendag is een afwassen van wat was om je opnieuw te bekleden met Gods toekomst. Het is een herstel van de relatie met je Schepper. Natuurlijk klinkt inkeer en boetedoening nogal zwaar, als een neerslachtig gebeuren. Maar het is een feest, zoals de doop een feest is van het omarmen van nieuw leven, zo is ook Jom Kipoer het feest van het omarmen van nieuw leven, een geschenk dat wij telkens weer van de Eeuwige krijgen, een geschenk dat we ook met vreugde mogen ontvangen. In de Talmoed wordt gesproken over een bijzonder gebeuren op de middag van Grote Verzoendag. Dat was ooit het moment waarop jonge meisjes op zoek gingen naar een juiste partner en in witte kleren in de wijngaarden van Jeruzalem dansten. En zo zijn we weer bij de wijngaard.

De lezing uit Jesaja gaat over een wijngaard. Vorige week vertelde ik dat we bij het woord wijngaard meteen moeten denken aan Israël. En deze lezing uit Jesaja is het bewijs van die woorden. *Israël is de wijngaard van de Heer van de hemelse machten, de uitgelezen aanplant zijn de inwoners van Juda.* Het begin van de lezing is misschien wat verwarrend. In vers 1 wordt er gesproken over mijn geliefde die een wijngaard had en in vers 3 over het recht spreken tussen mij en mijn wijngaard. Er wordt gewisseld van spreker. Jesaja begint zijn lied te zingen voor zijn geliefde, dat is de Eeuwige, dat is God. En in vers 3 neemt God zelf het woord en spreekt rechtstreeks zijn volk aan. De achtergrond is natuurlijk de Babylonische ballingschap. Na de grote koning Salomo was Israël opgesplitst in het Noordrijk en het Zuidrijk. Het Noordrijk heette nog steeds Israël en het Zuidrijk heette Juda met als hoofdstad Jeruzalem. Een lastige geschiedenis van koningen en allianties die zij zochten in verschillende oorlogen leidde tot een desastreuze ondergang van Jeruzalem en de tempel. Wat de profeten ook zeiden, hoe zij in naam van de Eeuwige ook waarschuwden, men koos voor eigen wegen en ging daardoor de ondergang tegemoet. De tempel werd met de grond gelijk gemaakt, de inwoners van de grote stad werden meegevoerd naar Babel. Israël is de wijngaard van de Heer, Juda is zijn uitgelezen aanplant. God verwachtte veel van zijn geliefde volk maar de wijngaard bracht slechts wrange vruchten voort.

Als je door zou lezen in Jesaja dan wordt duidelijk waar het probleem ligt. God heeft het volk goede wetten en voorschriften gegeven. Het volk heeft zich verbonden aan God en zijn toekomst. Maar het zijn vooral de leiders en de machtigen in het land die zichzelf dienaren noemen van de allerhoogste God maar hun eigenbelang voorop stellen, met alle gevolgen van dien. Alle rechtvaardigheid verdwijnt. De armen worden nog armer gemaakt. Het leven wordt voor de eigen bevolking onmogelijk. *God zocht rechtsbetrachting maar vond rechtsverkrachting.* En zo zie je dat de grote catastrofe van de ballingschap in Bijbelse zin niet zozeer gelegen is in het aangaan van verkeerde allianties maar veel meer ligt in een moreel verval. Een samenleving die gebaseerd is op onrecht, op leugens en op zelfverrijking is gedoemd geen toekomst te hebben, is gedoemd ten onder te gaan. God kan nog zo'n prachtige wijngaard aanleggen en met zoveel zorg proberen een goede oogst te bewerkstelligen maar waar de werkers in de wijngaard onwillig zijn, bestaat de oogst uit wrange druiven.

Ook Jezus spreekt in een gelijkenis over een wijngaard. De eigenaar verpacht zijn wijngaard maar als hij zijn dienaren stuurt om de oogst te halen, worden die dienaren door de wijnbouwers mishandeld, gedood en gestenigd. Het is leerzaam om thuis deze gelijkenis eens te leggen naast hetzelfde verhaal uit het evangelie volgens Marcus. U zult dan een paar opmerkelijke verschillen zien die best interessant zijn. Bij Marcus, bijvoorbeeld, gaat er steeds één dienaar of knecht naar de wijnbouwers toe. Matteüs laat ze in twee groepen gaan die beide hetzelfde lot treffen. Wanneer wij in de lijn blijven van Israël als de wijngaard, kunnen we de wijnbouwers zien als de mensen die aangesteld zijn over het volk. De dienaren, dat zijn de profeten. En daarom is het bijzonder dat Matteüs over twee groepen spreekt, want in die twee groepen zouden wij de vroege en de late profeten kunnen herkennen zoals de indeling van de Joodse Bijbel ons aangeeft. Profeten werden naar Israël gestuurd als stem van God: mensen die de leiders van het volk waarschuwen, opnieuw wilden laten keren naar Gods wil en Gods toekomst. Maar keer op keer wil men de profeten niet horen. Waar macht in het spel is, is de eigen weg het belangrijkste, het eigenbelang het grootste goed. En wat kan de eigenaar van de wijngaard nog doen nadat al zijn knechten mishandeld en gedood zijn? Hoe kan hij nog zijn oogst binnenhalen? Hij stuurt zijn zoon.

Let wel: de zoon is niet de zoveelste dienaar of knecht. De zoon is de erfgenaam. De wijnbouwers besluiten hem te doden zodat zij de erfenis op kunnen strijken. Eigenlijk best een vreemde gedachte want om de erfenis op te kunnen strijken, moet de eigenaar overleden zijn. Ik weet niet of Matteüs het zo bedoeld heeft maar het klinkt bijna als een God-is-dood verklaring. In elk geval laten de wijnbouwers in moreel opzicht zien dat de eigenaar, en daarmee God, voor hen allang geen rol meer speelt. Waarom is de zoon, in casu Jezus, de erfgenaam? Het heeft niets te maken met een vermeende maagdelijke geboorte voortkomend uit een God en een mens. Jezus is erfgenaam omdat in Hem God herkenbaar is. Hij is een afspiegeling van de Eeuwige, spreekwoordelijk een kind van zijn vader. Als we ergens de bedoeling van God willen zien, herkennen, dan is het in de manier waarop Jezus in het openbaar optrad, in de wijsheid die Hij leerde, in hoe Hij mensen op de been zette, zocht naar rechtvaardigheid en de liefde als het hoogste, goddelijke goed zag.

Jezus de erfgenaam noemen heeft met nadruk ook niets te maken met het absurde idee dat de kerk Israël vervangen heeft. Jezus was namelijk geen christen, Jezus was een Jood. Jezus deed niet aan kerkplanting maar Jezus wilde liefde planten. Hij kwam in Gods eigen wijngaard, Israël, om met zijn leer en liefde die wijngaard tot bloei te laten komen en rijke vruchten te laten dragen. Het probleem zit hem in de opmerking van Jezus dat *het koninkrijk van God zal worden ontnomen en gegeven worden aan een volk dat het wel vrucht laat dragen*. Het voert te ver om hier helemaal uit te wijden wat het Griekse woord *volk* betekent in deze zin, maar het gaat niet over *de volkeren* maar over een volk. Het gaat over een andere groep mensen, een ander soort leiders. En dat hadden de geestelijk leiders die met Jezus in discussie zijn heel goed door. Want, zo lezen wij een paar verzen verder: *Toen de hogepriesters en de Farizeeën zijn gelijkenissen hoorden, begrepen ze dat Hij over hen sprak*. Niet Israël wordt dus het koninkrijk ontnomen maar de leiders van Israël, zoals na de vooafgaande gelijkenis die we vorige week gelezen hebben tegen die leiders gezegd wordt dat de hoeren en de tollenaars hen voor zullen zijn bij het binnengaan van het koninkrijk.

En wat moeten wij met deze beelden? Wij zijn de gemeente van Christus, in zijn naam en in zijn geest willen wij ook de wijngaard, onze wijngaard, bewerken en goede vrucht laten dragen. Wat begon in Israël is in Christus verder gegaan de hele wereld over. De wereld mag Gods wijngaard zijn en in die wereld willen wij werken aan goede vruchten. Wij geloven dat het koninkrijk van God nabij is, dat de tijd van wrange druiven plaats kan maken voor een tijd van vreugde, van rechtvaardigheid en van liefde. Dat is een prachtig beeld en een prachtige belofte en zoals ik al zei, er is een wereld vol mensen die op die nieuwe dag wacht. Niet alleen Joden, niet alleen christenen, maar ieder mens heeft toch ergens een verlangen naar een totaal andere werkelijkheid, naar een nieuwe wereld. En toch lijkt het ons niet te lukken. Hoe verhouden wij ons tot het goede? De lezingen van vandaag laten zien hoe makkelijk het mis kan gaan. Het goede is soms zo strijdig met ons eigen belang, met onze persoonlijke verlangens, met onze persoonlijke dromen. Het goede dat wij ontvangen verstoort het leven dat wij gewend zijn. Het vraagt namelijk iets van ons: niet te leven voor onszelf maar te leven voor elkaar. Te werken aan rechtvaardigheid waarbij je vaak iets van jezelf moet inleveren. De vraag blijft telkens: willen we wel? Vraagt het niet te veel? Laten we het een droom zijn maar vrezen wij dat het werkelijkheid wordt?

Het is een blijvend leren, het is een voortdurend jezelf spiegelen aan de verhalen, een voortdurende durf jezelf te onderzoeken. Noem het een voortdurende zelfreiniging. En dat voortdurende leren betekent, zeker in de kerk, dat je je relatie met je Schepper onderhoudt. Het is niet jouw wijngaard maar het is zijn wijngaard. Wat je ontvangt in dit leven is niet je eigendom maar je verantwoordelijkheid, je hebt het slechts in pacht. Maar het mooie van het voortdurend leren, is ook steeds weer herinnerd te worden aan hoe mooi die toekomst kan zijn. Dat het niet het geluk is voor een volgende dag maar dat het een stralende toekomst is voor jou, voor je medemens, voor je kinderen, voor deze aarde. Denk toch eens in, geen honger meer, geen onrecht, geen haat, geen oorlog. Ondenkbaar bijna. Maar niet onmogelijk. En daarom is het zo prachtig om met Grote Vezoendag in onze gedachten vandaag een kind ten doop te houden, dat wij dit jonge leven en onszelf toewijden aan God en zijn toekomst.

Andrea en Onno, in de lijn van alles wat hier gezegd is, kunnen jullie Arin één groot geschenk geven en dat is de droom van een andere toekomst. Laat hem niet opgroeien met de gedachte dat de wereld onveranderlijk is maar leer hem dat we werkers zijn op deze aarde om geleid door God of geweten dit land tot goede vrucht te laten komen.

In de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Amen.